

TO'QIMACHILIK SANOATIDA LOGISTIKA VA TA'MINOT ZANJIRLARINI SHAKLLANISH HOLATI TAHLILI

Isroilov Madaminjon

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ORCID: 0009-0004-0548-9498

isroilov.8181@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu maqolada to'qimachilik sanoatida logistika jarayonlari va ta'minot zanjirlarining shakllanish holati tahlil qilingan. Logistika tizimining samaradorligini oshirish, mahsulot yetkazib berish tezligi, xomashyo ta'minoti va ishlab chiqarish jarayonidagi uzluksizlik masalalari ko'rib chiqilgan. Tadqiqotda ichki va tashqi bozor sharoitida ta'minot zanjirini boshqarishning o'ziga xos jihatlari hamda zamonaviy axborot texnologiyalarini qo'llashning ahamiyati yoritilgan. Natijalar tarmoq korxonalarida xarajatlarni kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: to'qimachilik sanoati, logistika, ta'minot zanjiri, samaradorlik, axborot texnologiyalari.

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЛОГИСТИКИ И ЦЕПЕЙ ПОСТАВОК В ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Исраилов Мадаминжон

*Ташкентский государственный
экономический университет*

Аннотация. В данной статье проведён анализ состояния логистических процессов и формирования цепочек поставок в текстильной промышленности. Рассмотрены вопросы повышения эффективности логистической системы, скорости поставок, обеспечения сырьём и непрерывности производственного процесса. В исследовании освещены особенности управления цепочками поставок во внутренних и внешних рыночных условиях, а также значимость применения современных информационных технологий. Полученные результаты могут быть использованы для разработки рекомендаций по снижению затрат и повышению конкурентоспособности предприятий отрасли.

Ключевые слова: текстильная промышленность, логистика, цепочка поставок, эффективность, информационные технологии.

ANALYSIS OF THE STATE OF FORMATION OF LOGISTICS AND SUPPLY CHAINS IN THE TEXTILE INDUSTRY

Israilov Madaminjon

Tashkent State University of Economics

Abstract. *This article analyzes the current state of logistics processes and supply chain formation in the textile industry. It examines issues related to increasing the efficiency of logistics systems, delivery speed, raw material supply, and production continuity. The study highlights specific aspects of supply chain management in both domestic and foreign markets, as well as the importance of applying modern information technologies. The results contribute to developing recommendations for reducing costs and improving competitiveness in industry enterprises.*

Keywords: *textile industry, logistics, supply chain, efficiency, information technology.*

Kirish.

To'qimachilik sanoati O'zbekiston iqtisodiyotida yetakchi o'rin tutuvchi tarmoqlardan biri bo'lib, mamlakatning eksport salohiyati va ish o'rinlari yaratishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu sohaning samarali rivojlanishi ko'p jihatdan xomashyo ta'minoti, ishlab chiqarish jarayonlari va tayyor mahsulotni iste'molchiga yetkazib berish tizimining mukammalligiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, logistika va ta'minot zanjirlarini samarali boshqarish to'qimachilik korxonalarining raqobatbardoshligini ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etadi (Ahmedov, 2022).

So'nggi yillarda global bozor talabining ortishi, yetkazib berish muddatlariga qo'yilayotgan qat'iy talablar hamda xomashyo narxlaridagi o'zgarishlar to'qimachilik sanoatida logistika tizimini zamonaviy usullar asosida optimallashtirish zaruratini yanada kuchaytirmoqda. Xususan, ichki va tashqi bozorlar uchun mahsulot oqimini samarali tashkil etish, transport va omborxona xarajatlarini kamaytirish, yetkazib berish vaqtini qisqartirish kabi masalalar dolzarb bo'lib bormoqda (Karimov va Tursunov, 2021).

Ushbu tadqiqotda to'qimachilik sanoatida logistika va ta'minot zanjirlarini shakllanish holati o'rganilib, ularning samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalarining ta'minot zanjirini boshqarishda tutgan o'rni va ulardan foydalanishning afzalliklari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar sharhi.

So'nggi yillarda to'qimachilik sanoatida logistika va ta'minot zanjiri boshqaruviga oid adabiyotlar tobora ko'payib bormoqda. Ilmiy maqolalar va amaliy hisobotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli ta'minot zanjiri nafaqat transport va saqlash jarayonlarini optimallashtirish, balki ishlab chiqarishning barcha bosqichlarini yagona tizimga bog'lash orqali samaradorlikka erishadi. Turli mualliflar logistika samaradorligini oshirishda mahalliy xomashyo bazasini mustahkamlash, eksport uchun qulay bojxona tartibotlarini joriy etish va yetkazib berish vaqtini qisqartirish bo'yicha turli modellarni taklif qilgan (Abdurahmonova, 2020).

Tadqiqot metodikasini ishlab chiqishda faqat nazariy manbalarga tayanib qolmasdan, real ishlab chiqarish jarayonlaridan bevosita ma'lumot olish muhimdir. Shu sababli amaliy yondashuv sifatida korxonalar logistika bo'limlari bilan suhbatlar o'tkazish, ombor va ishlab chiqarish sexlarida jarayonlarni kuzatish, hamda mahsulot oqimini xarita ko'rinishida tahlil qilish tavsiya etiladi. Bundan tashqari, raqamli kuzatuv tizimlari va GPS-monitoring yordamida transport vositalari harakatini real vaqt rejimida o'rganish, shuningdek, yetkazib berishning har bir bosqichida yuzaga kelayotgan kechikishlar sabablarini joyida aniqlash muhim ahamiyatga ega (Beknazarov, Ismoilov, Rashidov, 2023).

Shuningdek, ta'minot zanjirini optimallashtirishda kichik tajribaviy loyihalar joriy etish foydali bo'ladi. Masalan, bitta korxonada yangi ombor joylashuvi sxemasini sinab ko'rish yoki xomashyo yetkazib berishda yangi marshrutlarni amalda tekshirish. Bu yondashuv nafaqat ilmiy xulosalar olish, balki ishlab chiqarish jarayoniga darhol ijobiy ta'sir ko'rsatish imkonini beradi (Chopra and Meindl, 2021).

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, to'qimachilik sanoatida logistika va ta'minot zanjirini boshqarish faqat transport va omborxona jarayonlari emas, balki xomashyo xarididan tortib tayyor mahsulotni iste'molchiga yetkazib berishgacha bo'lgan barcha bosqichlarni yagona tizimga bog'lashni talab qiladi. Zamonaviy tadqiqotlarda bunday tizim samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalarini joriy etish, ishlab chiqarish va yetkazib berish jarayonlarini muvofiqlashtirish hamda bozor talablariga mos tezkor qarorlar qabul qilish asosiy omillar sifatida qayd etiladi (Ivanov, Dolgui and Sokolov, 2021).

Masalan, ayrim ilmiy ishlarda O'zbekistondagi paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatida xomashyo oqimining barqarorligi muhim omil sifatida ko'rsatilgan. Agar paxta yig'im-terimi davrida logistika rejalashtirilmagan bo'lsa, ip yigirish sexlari xomashyo yetishmasligi sababli to'xtab qoladi, bu esa butun ta'minot zanjiriga salbiy ta'sir qiladi.

Masalan, Xitoy to'qimachilik sanoatida qo'llaniladigan "just-in-time" yondashuvi bo'yicha adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xomashyo va butlovchi materiallar faqat zarur bo'lgan paytda yetkazib beriladi. Bu usul ombor xarajatlarini kamaytiradi, ammo aniq logistika rejalashtirishni talab qiladi. O'zbekistondagi ayrim yirik tikuv fabrikalari ham ushbu modelni sinov tariqasida qo'llab, mahsulot ishlab chiqarish jarayonida kechikishlarni kamaytirishga erishgan (World Bank, 2022).

Masalan, Turkiya to'qimachilik sanoatiga oid manbalarda eksport jarayonini tezlashtirish uchun port infratuzilmasi va transport-logistika markazlarini birlashtirish samarali deb topilgan. Shu tajriba asosida O'zbekistonda Andijon, Buxoro yoki Termiz hududlarida logistika markazlarini tashkil etish to'qimachilik mahsulotlarini chet el bozorlariga tez yetkazish imkonini berishi mumkin.

Tadqiqot metodikasini ishlab chiqishda faqat nazariy manbalarni o'rganish bilan cheklanmasdan, amaliy kuzatuvlar ham o'tkaziladi. Masalan, to'qimachilik fabrikasida ip yigirishdan boshlab tayyor matoni qadoqlashgacha bo'lgan barcha jarayonlar kuzatilib, har bir bosqichda yuzaga keladigan kutish va kechikish sabablari aniqlanadi. Bu kuzatuvlar asosida mahsulot oqimi xaritasi tuzilib, muammoli nuqtalar rangli belgilar orqali ajratiladi (UNIDO, 2021).

Shuningdek, metodika doirasida kichik tajribalar o'tkazish tavsiya etiladi. Masalan, tayyor mahsulotni Toshkentga odatdagi marshrut orqali emas, boshqa transport yo'nalishi orqali yetkazib ko'rish; yoki xomashyo omborining joylashuvini o'zgartirib, yuklash-tushirish vaqtiga ta'sirini o'lchash. Bunday tajribalar nafaqat ilmiy tahlil uchun, balki ishlab chiqarish samaradorligini amalda oshirish uchun ham xizmat qiladi (Murodov va Qodirova, 2019).

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Quyidagi jadval to'qimachilik sanoatida logistika va ta'minot zanjiri jarayonlarini kuzatish natijasida aniqlangan amaliy vaziyatlar va ularni yechish bo'yicha real takliflarni aks ettiradi:

Amaliy tahlil va nima uchun aynan shu yo'nalishlar

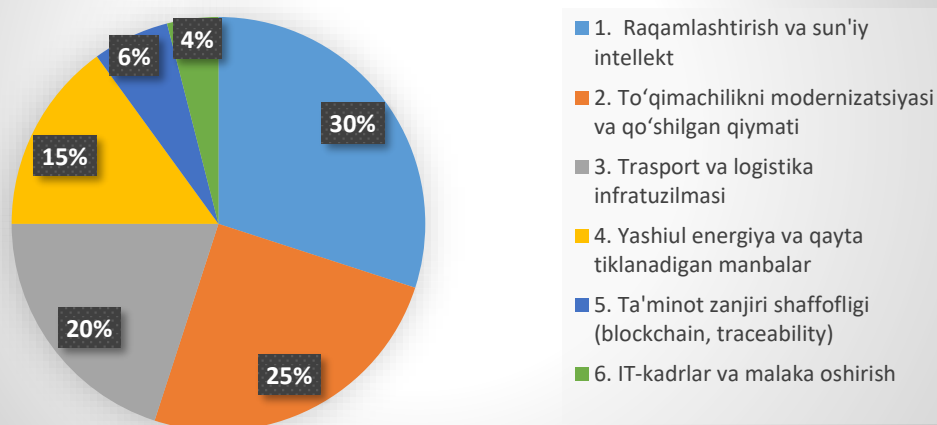
Raqamlashtirish va Sun'iy intellekt: Strategiya doirasida va "Digital Uzbekistan" tashabbuslari ishlab chiqarish va logistika jarayonlarini avtomatlashtirish, yetkazib berishni optimallashtirish va sifat nazoratini raqamlash orqali to'qimachilik kompaniyalariga operatsiyalarni tezlashtirish imkonini beradi. To'qimachilikni modernizatsiya va qo'shilgan qiymat: paxta va to'qimachilik klasterlaridagi islohotlar, milliy va xususiy sarmoyalar maskanlari yuqori texnologiyali tikuv va qayta ishlash liniyalarini joriy etishga undaydi; bu esa ishlab chiqarilgan mahsulotning qo'shilgan qiymatini oshiradi (Tokhirov, 2024).

1-jadval

**Logistika va ta'minot zanjiri jarayonlarini kuzatish natijasida aniqlangan
amaliy vaziyatlar va ularni yechish bo'yicha takliflar**

No	Amaliy holat (masalan)	Aniqlangan muammo	Yechim bo'yicha tavsiya
1	Masalan, ip yigirish fabrikasida xomashyo kech yetkazilganligi sababli bo'yoq tsexi 4 soat bo'sh qolgan	Transport rejalashtirilmagan, xomashyo kelish vaqti nazorat qilinmagan	GPS-monitoring tizimi orqali avtomobil harakatini real vaqtda kuzatish va logistika jadvalini avtomatlashtirish
2	Masalan, tayyor mato eksport uchun omborda 5 kun qolib ketgan	Eksport hujjatlari kech tayyorlangan, bojxona jarayonlari oldindan boshlanmagan	Hujjatlarni raqamlashtirish va ishlab chiqarishning so'nggi bosqichidayoq eksport hujjatlariga start berish
3	Masalan, bo'yoq sexidan keyin quritish bo'limida matolar to'planib qolgan	Quritish uskunasi ishlab chiqarish sur'atiga mos kelmaydi	Qo'shimcha quritish liniyasini o'rnatish yoki ishchi kuchini navbat bilan ishlashga moslashtirish
4	Masalan, paxta-to'qimachilik klasterida ip yigirish va to'qish sexlari orasida mahsulot tashish uchun faqat bitta avtomobil mavjud	Avtomobil yuklamasi haddan tashqari ko'p, yetkazib berish vaqti cho'zilgan	Ichki logistika uchun kichik yuk tashuvchi vositalar sonini oshirish yoki tashish jadvalini optimallashtirish
5	Masalan, ichki bozorga mahsulot yetkazishda savdo nuqtalarida qadoqlash va yorliqlash ishlari qayta bajarilgan	Qadoqlash dizayni bozor talabiga mos bo'lmagan, xaridor qayta o'zgartirishni so'ragan	Bozorga chiqarishdan oldin dizayn va qadoqlashni marketing bo'limi bilan muvofiqlashtirish
6	Masalan, chet el buyurtmachisi tayyor mahsulot sifatidan norozi bo'lib, qaytarib yuborgan	Sifat nazorati faqat oxirgi bosqichda amalga oshirilgan	Har bir ishlab chiqarish bosqichida oraliq sifat nazorati tizimini joriy etish

**O'zbekiston: 2026-2030-yillarda to'qimachilik
sanoatida texnologiyalar asosidagi o'sish
yo'nalishlari**

1-diagramma. To'qimachilik sanoatida texnologiyalar asosidagi o'sish yo'nalishlari

Transport va logistika infratuzilmasi: davlat transport va logistika strategiyalari, multimodal logistika markazlarini rivojlantirish rejalari eksportga yo'naltirilgan to'qimachilik zanjirlarini tezlashtirish imkonini yaratadi. Yashil energiya va qayta tiklanadigan manbalar: quyosh va shamol loyihalarining kengayishi sanoat uchun barqaror va nisbatan arzon energiya ta'minoti beradi; to'qimachilik fabrikalari energiya xarajatlarini kamaytirish orqali raqobatbardoshligini oshiradi (Gereffi and Fernandez-Stark, 2020).

Ta'minot zanjiri shaffofligi (blockchain, traceability): paxta kelib chiqishini va ishlab chiqarish trajektoriyasini raqamli sertifikatlar bilan izlash xalqaro bozorga kirishda ishonchni oshiradi va eksport jarayonini soddalashtiradi.

IT-kadrlar va malaka oshirish: mamlakat IT-hubiga aylanish strategiyasi hamda kadrlar tayyorlash dasturlari texnologiyalarni ishlab chiqarishga integratsiyalash uchun zarur (Akbarov, 2023).

Xulosa va takliflar.

2026-2030-yillarda O'zbekiston to'qimachilik sanoatida logistika va ta'minot zanjirlarini rivojlantirish jarayoni innovatsion texnologiyalar, raqamlashtirish va barqaror ishlab chiqarish tamoyillari asosida sezilarli sur'atlarda o'sishi kutilmoqda. Zamonaviy avtomatlashtirilgan ombor tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi talab prognozlash va IoT (Internet of Things) yordamida real vaqt monitoringi sanoatning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ekologik toza xomashyodan foydalanish, qayta ishlash zanjirlarini kengaytirish va xalqaro logistika markazlari bilan integratsiya qilinishi eksport salohiyatini mustahkamlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kelgusi besh yillikda raqamli platformalar orqali buyurtma va yetkazib berish jarayonlarini optimallashtirish, ichki transport infratuzilmasini modernizatsiya qilish va logistika yo'nalishlarini diversifikatsiya qilish strategik ustuvor yo'nalish bo'lib qoladi. Natijada, to'qimachilik sohasida ishlab chiqarish tezligi, mahsulot sifati va global bozordagi raqobatbardoshlik darajasi sezilarli darajada ortadi.

Adabiyotlar /Jumepamypa/Reference:

Abdurahmonova, N. (2020). "Raqamli texnologiyalar asosida ta'minot zanjirini samarali boshqarish". *O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi*, 5(3), 112–120.

Ahmedov, S. (2022). *O'zbekiston to'qimachilik sanoatida logistika tizimlarini optimallashtirish muammolari va yechimlari*. Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar nashriyoti.

Akbarov, R. (2023). "O'zbekiston to'qimachilik sanoatida barqaror logistika amaliyotlari". *Logistika va marketing*, 2(4), 56–63.

Beknazarov, J., Ismoilov, D. va Rashidov, O. (2023). "O'zbekistonda logistika markazlari rivojlanish istiqbollari". *Transport va logistika*, 7(2), 45–53.

Chopra, S. and Meindl, P. (2021). *Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation*. 8th ed. Boston, USA: Pearson.

Gereffi, G. and Fernandez-Stark, K. (2020). *Global Value Chain Analysis: A Primer*. 3rd ed. Durham, USA: Duke University Center on Globalization, Governance & Competitiveness.

Ivanov, D., Dolgui, A., and Sokolov, B. (2021). *Supply Chain Viability and Resilience: Theory, Practices, and Digital Innovations*. Cham, Switzerland: Springer.

Karimov, B. va Tursunov, A. (2021). *Paxta-to'qimachilik klasterlarida ta'minot zanjirini boshqarish*. Samarqand: SamISI nashriyoti.

Murodov, X. va Qodirova, Z. (2019). "O'zbekiston to'qimachilik sanoatida eksport salohiyatini oshirish yo'llari". *Iqtisodiyot va ta'lim*, 4(1), 88–94.

Tokhirov, I. (2024). *Global bozor sharoitida to'qimachilik logistikasini diversifikatsiya qilish strategiyalari*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

UNIDO (2021). *Textile Industry Development Strategies for Emerging Economies*. Vienna, Austria: United Nations Industrial Development Organization.

World Bank (2022). *Uzbekistan: Enhancing Competitiveness in the Textile Sector through Supply Chain Modernization*. Washington, D.C.: World Bank Group.